

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗРОБКИ ТА
ВИПУСКУ НАУКОВО-ПРОЕКТНОЇ
ДОКУМЕНТАЦІЇ ПО ПАМ'ЯТКАХ
ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

/МВР-01/

КИЇВ-93

МІНІСТЕРСТВО БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА
ТА РЕСТАВРАЦІЇ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗРОБКИ ТА ВИПУСКУ
НАУКОВО-ПРОЕКТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПО
ПАМ'ЯТКАХ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ
УКРАЇНИ

/МВР-04/

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З РЕСТАВРАЦІЇ

КИЇВ - 93

Методичні вказівки розроблені на замовлення Управління охорони історичного середовища та реставрації Міністерства будівництва та архітектури України Науково-методичним та проектним сектором ін-ту "Укрпроектреставрація".

Методичні вказівки про основні етапи розробки та випуску науково-проектної документації по пам'ятках історії та культури України розроблені на підставі узагальнення нормативно-технічної документації та методичних розробок для поліпшення якості науково-проектної документації.

Методичні вказівки підготовлені головними спеціалістами ін-ту "Укрпроектреставрація" Іноземцевою С.П. та Тищенко В.А.

Методичні вказівки є власністю Управління охорони історичного середовища Міністерства будівництва та архітектури України і не підлягають розповсюдженню без письмової згоди власника

Рекомендації є посібником для застосування в реставраційній практиці фахівцями-архітекторами, мистецтвознавцями, інженерами.

З М І С Т

1. Загальна частина.
2. Передпроектні роботи.
3. Основні етапи проектування.
  - 3.1. Попередні роботи.
  - 3.2. Науково-реставраційне обґрунтування /ПРО/.
  - 3.3. Наукові дослідження пам'ятників історії і культури.
    - 3.3.1. Історико-архівні та бібліографічні дослідження.
    - 3.3.2. Розкриття та інші натурні дослідження.
    - 3.3.3. Обміри пам'ятників та археологічні розкопки.
    - 3.3.4. Інженерно-технічні та конструктивні обстеження.
    - 3.3.5. Обстеження архітектурних ансамблів та міст.
  - 3.4. Проектування.
    - 3.4.1. Ескізний проект.
    - 3.4.2. Робоча документація при двостадійному проектуванні.
    - 3.4.3. Робоча документація при одностадійному проектуванні.
    - 3.4.4. Проект пристосування.
    - 3.4.5. Проект благоустрою території та вертикального планування.
    - 3.4.6. Проектування охоронних зон.
    - 3.4.7. Проектування та дослідження при реставрації монументального живопису та витворів прикладного мистецтва.
    - 3.4.8. Проект організації робіт та проект організації будівництва.
  - 3.5. Кошторисна документація.
4. Науково-реставраційний звіт.
5. Використана література.

І. Загальна частина.

Методичні вказівки розроблені на підставі "Інструкції про порядок обліку, забезпечення збереженості, утримання, використання і реставрації нерухомих пам'ятників історії та культури" та "Тимчасової інструкції про склад, порядок розробки, узгодження та затвердження науково-проектної документації по пам'ятниках історії і культури" /РНИІ ІО2-84/ з метою упорядкування науково-проектних робіт, складання кошторисів на ці роботи і випуску науково-проектної документації в об'ємі, необхідному для виконання робіт та порядку розробки і випуску наукових звітів.

Вказівки розповсюджуються на науково-проектні роботи по окремо стоячих пам'ятниках історії та культури, комплексах пам'ятників, регулярних та ландшафтних парках.

Усі види проектних робіт на пам'ятниках історії і культури, незалежно від їх об'єму і характеру архітектури є складним науково-виробничим процесом, який слід виконувати на основі вичерпних наукових досліджень.

Підставою для початку виконання науково-проектних робіт є вихідна та дозвільна документація, склад якої див.

МНОР-93.

2. Попередньопроектні роботи.

Науково-дослідницькі, проектні, кошторисні, пошукові роботи виконуються "Проектувальником" - спеціалізованою реставраційно-проектною організацією на підставі договору, заключеного з "Замовником" - установою, яка є распорядником коштів, виділених на реставрацію пам'ятника.

"Проектувальник" може залучати, при необхідності, спеціалізовані проектні організації для виконання на договірних підставах окремих частин проекту.

"Замовник" забезпечує "Проектувальника" реставраційним завданням та необхідними для проектування вихідними даними та несе повну відповідальність за їх повноту та своєчасне подання.

"Замовник" відтворює контроль за виконанням проектних і пошукових робіт, приймає у "Проектувальника" закінчену документацію і представляє її на затвердження.

"Проектувальник" назначає своїм наказом наукового керівника об'єкту, відповідального за координацію розробки всіх частин проекту, їх узгодження, додержання встановлених норм проектування, терміну розробки документації, складання наукових звітів та загальної кошторисної вартості реставраційних робіт. При необхідності назначається також головний інженер проекту та інші відповідальні фахівці.

Завдання на виконання окремих розділів проекту і спеціальних обстежень видає науковий керівник проекту /головний архітектор проекту/.

У випадку розробки окремих інженерних частин проекту іншими організаціями або окремими проектувальниками, на головного інженера проекту покладаються обов'язки експертизи цих розділів проекту.

"Проектувальник" повинен:

- приймати участь в складанні реставраційного завдання і розробці техніко-економічних обґрунтувань;
- визначати об'єм, етапи та вартість розробки науково-проектної документації;
- видавати "Замовнику" технічні вимоги на підготовку спеціальних технологічних проектів, спеціалізації та інш.;

- керуватись у процесі підготовки документації затвердженими генеральними планами міст, перспективними планами робіт по реставрації, техніко-економічними та науково-реставраційними обґрунтуваннями.

3. Основні етапи проектування.

Розробка науково-проектної документації для реставрації пам'ятників історії і культури проводиться у слідуючому порядку поетапно:

- Попередні роботи з складанням реставраційного завдання;
- Комплексні передпроектні дослідження і розробка науково-реставраційних обґрунтувань;
- Ескізний проект реставрації;
- Робочі креслення реставрації, та пристосування;
- Конструкторська документація;
- Проект організації робіт;
- Науково-реставраційний звіт.

3.1. Попередні роботи.

"Проектувальник" може приступити до виконання науково - проектних робіт лише після отримання від "Замовника"

- листа-замовлення на виконання науково-проектної документації з гарантією оплати, та реставраційного завдання;

- дозволу державного органу охорони пам'ятки;
- будівельного паспорту /у випадках виконання робіт по пристосуванню будівлі та упорядкуванню території/.
- генерального плану ділянки з позначенням комунікації.

Попередні роботи визначають напрямки подальших науково-проектних робіт, виконуються незалежно від стадій-

ності розробки науково-проектної документації і складаються:

- а/ схематичні обміри параметрів пам'ятника;
- б/ фотофіксація /загальний вигляд, характерні деформації, розрушення і таке інше 5-7 знімків/.
- в/ визначення фізичного об'єму пам'ятки /у розгорнутій формі/
- г/ скорочені історико-бібліографічні довідки про пам'ятник /із приведенням переліку використаної літератури/.
- д/ акт огляду технічного стану пам'ятника;
- е/ програма і розрахунки-культивуації на виконання науково-проектних робіт.
- ж/ попередні міркування про методику проведення реставраційних робіт і черговості їх виконання
- и/ попереднє інженерне обстеження з висновками про його наслідки
- к/ попереднє технологічне обстеження пам'ятника /візуальне, без проведення кількісних та якісних обстежень/ із скороченим висновком
- л/ програма натурних досліджень зі схемою улаштування будівельних лісів, місць проведення зондування та шурфів.

При аварійному стані пам'ятника, у випадку, коли першочергові протиаварійні роботи не потребують складних інженерних рішень /наприклад, улаштування нескладних тимчасових покрівель, піддержуючих конструкцій та інше/ до складу попередніх робіт включається розробка рекомендацій та схематичних креслень на першочергові протиаварійні роботи і кошторисів до них.

Етап попередніх робіт є переддоговірною частиною, яка обґрунтовує складання реставраційного завдання.

на розробку науково-проектної документації і виконується, як правило, по окремих договорах.

По матеріалах попередніх робіт "Замовник" за участю "Проектувальника" розробляє і затверджує у відповідному порядку реставраційне завдання, а також, акт про истерію пам"ятника та акт втрат нерічного вигляду пам"ятника, що не являє собою етапу науково-проектних робіт.

3.2. Науково-реставраційне обґрунтування

/НРО/.

По матеріалах попередніх робіт розробляється науково-реставраційне обґрунтування, яке повинно обґрунтувати головну мету, наукову направленість та доцільність планованих реставраційних робіт по окремому пам"ятникові або їх по комплексу.

Це особливо важливо при роботах по ансамблях, комплексах та заповідниках.

НРО на реставрацію та пристосування розробляються для комплексів пам"ятників історії та культури, або окремого унікального пам"ятника.

НРО складається із слідуєчих розділів:

- вихідні положення;
- матеріали попередніх досліджень або попередніх робіт;
- містобудівально-мистецтвознавчі обґрунтування;
- архітектурно-реставраційні та інженерні обґрунтування;
- обґрунтування технології пристосування та інженерного забезпечення;
- організація зони обслуговування або інші питання, пов'язані зі зміною території;
- економіка реставраційних робіт;
- висновки.

Вихідні положення НРО

- документи та матеріали, які є підставою для розробки проекту;
- обґрунтування необхідності виконання робіт по даному об'єкту;
- загальна створена характеристика об'єкту та місця його розташування.

Матеріали попередніх досліджень або попередні роботи готуються згідно п.3.1.

Будівельно-мистецькознавчі обґрунтування:

- визначення габітів "якби реставруемого зразка" /об'єкту/ із сучасним та плануємим виглядом міста, району;
- генеральний план створення або розвитку комплексу;
- пропозиції по проектуванню охоронних зон, благоустрою території та організації проїздів;
- відповідність НРО існуючим проектам охоронних зон, затвердженому генплану міста та інш. вихідній документації.

Архітектурно-реставраційне та інженерне обґрунтування:

- визначення наукової спрямованості реставраційних робіт по комплексу та кожному об'єкту;
- визначення спрямованості інженерно-конструкторських заходів;
- характеристика позначаемих робіт;
- план позначаемих науково-дослідницьких робіт.

Обґрунтування технології пристосування та інженерного забезпечення:

- технологічна схема розміщення організації "Використовувача";
- обґрунтування доцільності розміщення в пам'ятнику /"комплексі/ даного "Використовувача" із позначеною

технологією;

- пропозиції по розташуванню обслуговуючих підрозділів, які знаходяться у охоронній зоні або поза її межами;
- попередні умови приєднання до існуючих інженерних комунікацій.

Організація зон обслуговування або інші питання, пов'язані зі зміною території

- пропозиції та документи про передавання та зливання земельних ділянок під утворення заповідників, його розподілення, створення зон обслуговування та інше;
- характеристика будівель та споруд, які намічаються до зносу;
- схема генерального плану з наміченими проїздами та стоянками.

Економіка реставраційних робіт:

- орієнтовна вартість усіх видів реставраційних, будівельних та науково-просвітних робіт;
- кошторисно-фінансовий розрахунок.

Економичі ІРФ.

- загальна оцінка пропозицій, наукової обґрунтованості, головної мети реставраційних заходів та оптимальності прийнятих рішень;
- графік проведення усіх реставраційних та будівельних робіт;
- пропозиції по організації виробничих та науково-просвітних робіт.

3.3. Наукові дослідження пам'яток історії та культури.

Наукові дослідження пам'яток історії та культури проводяться з метою одержання повноцінного матеріалу, необхід-

ного для наукового обґрунтування пропозицій по їх збереженню, реставрації та використанню.

Дослідження пам'ятників проводиться до початку та у процесі його реставрації у двох напрямках:

- виявлення та вивчення письмових та графічних матеріалів;
- натурні дослідження:

Обидва види досліджень проводяться паралельно і спрямовані на виявлення усіх втрат, різних переробок та пізніших на визначення первісного або оптимального вигляду пам'ятника, на пошуки слідів та залишків, по яких можуть бути відновлені втрати із максимальною точністю та достовірністю. По наслідках натурних досліджень складається звіт, де подається аналіз цих робіт та зроблені висновки.

Натурні дослідження усіх пам'ятників супроводжуються документальною фотофіксацією, яка відображає загальний стан пам'ятника, його конструкцій, деталей та оздоблення послідовно на всіх стадіях дослідження та реставрації.

Фотовідбитки виконуються розміром 13х18 см. З кожного негативу робиться контрольний відбиток, який наклеюється на спеціальну картку фототехні під одним інвентарним номером з негативом /МВР-02/.

3.3.1. Історико-архівні та бібліографічні дослідження.

Історико-архівні та бібліографічні дослідження здійснюються для виявлення, збору, систематизації та вивчення письмових та графічних матеріалів та документів, які вміщують звідомості про пам'ятник, його опис та зображення, яке дає можливість визначити коло історичних причин та подій, на підставі яких виник та видозмінювався пам'ятник, виявити його історію,

роль в оточуючому середовищі, його історичне та художнє значення

На підставі вивчення зібраних матеріалів необхідно з найбільшою достовірністю визначити:

- дату спорудження пам'ятника;
- ім'я автора проекту, замовника, будівничих;
- будівельні періоди, термін та характері ремонтів та переробок;
- характер зовнішнього вигляду та інтер'єрів пам'ятника, елементів декоративного оздоблення у різні періоди його існування;
- аналоги для відновлення втрачених деталей і елементів пам'ятника.

Історико-бібліографічні дослідження відтворюються по трьом напрямкам:

I - попереднє вивчення літературних та ілюстрованих матеріалів для збору основних історичних звідомостей про пам'ятник та складання короткої історичної довідки.

II - поширений збір та вивчення письмових та ілюстрованих матеріалів по пам'ятнику, які знаходяться в бібліотеках, архівах, музеях, сховищах.

Ці роботи виконуються до початку натурних досліджень пам'ятника з метою визначення характеру і напрямку досліджень.

III - складання докладної історичної записки на підставі зібраних літературних, документальних, ілюстрованих і графічних матеріалів, а також наслідків натурних обстежень та вивчення пам'ятника у процесі реставраційних робіт.

Ця робота повинна виконуватись у тісному співробітництві з автором проекту реставрації при максимальному ознайомленні

з матеріалами натурних досліджень пам'ятника у процесі реставраційних робіт, їх зіставленні для більш достовірного аналізу змін та втрат, для визначення первісного вигляду пам'ятника.

В історичній записці повинні бути відображені:

- архітектурно-художній та типологічний аналіз пам'ятника,
- скорочена історія місцевості його розташування,
- стиліова характеристика місця знаходження пам'ятника,
- відомості про автора, його ім'я, а також відомості про будівельників, майстрів-будівничих, замовників-володарів пам'ятника;

- хронологія зміни володарів та змін у використанні пам'ятника;

- докладний опис усіх перебудов, руйнувань та ремонтів з вказівками конкретних частин будівлі, які зазнали цих змін, а також застасованих будівельних матеріалів та інш.

До історичної довідки прикладається список використаної літератури та історичних витоків.

У процесі виявлення, збору та вивчення історико-архівних, бібліографічних та ілюстрованих матеріалів складаються бібліографічні та обліково-архівні картки, фіксуючі наявність зведень і матеріалів у різних друкованих виданнях, колекціях, архівних та музейних сховищах, робляться виписки або копії.

3.3.2. Розкриття та інші натурні дослідження.

Метою натурних досліджень на пам'ятнику є уточнення його первісного вигляду, характеру змін у цілому та його окремих частин і деталей, визначення конструктивного та технічного стану пам'ятника і його елементів, художніх, будівельних і

технічних заходів і будівельних матеріалів, які були застосовані при будівництві та ремонтах або переробках пам'ятника.

При виконанні на пам'ятнику архітектурних зондувань, курфів та інших натурних досліджень, необхідних для складання проекту реставрації та виробництва реставраційних робіт виконується документація на кожне окреме дослідження:

- обмір розкриттів з усіма необхідними прив'язками;
- фотознімки, фіксуючі дане розкриття з наявністю мірних інструментів, а також паперової бірки із номером зондажу та стрілкою, визначаючою напрямок півночі.

При виконанні однотипових досліджень- дослідження штукатурки, прошарків фарбування, доцільно вести журнал цих досліджень.

Кількість таких досліджень визначається в залежності від складності об'єкту, виду реставраційних робіт.

3.3.3. Обміри пам'ятників та археологічні розкопки.

Архітектурні та архітектурно-археологічні обміри пам'ятників є основним документом натурних досліджень.

Співставлення обмірних урешень з систематизованими матеріалами усіх натурних та історико-архівних досліджень можуть дати можливість виявити періодичний вигляд пам'ятника, проаналізувати всі його зміни та перетворення.

Обміри пам'ятників по об'єкту та складовим підрозділяються на:

- схематичні-виконується при ремонтно-реставраційних роботах або при попередніх дослідженнях пам'ятника та ансамблю, коли більш детальні обміри передбачаються на подальших етапах робіт;

- архітектурні - виконуються при пристосуванні пам'ятника під сучасне призначення, та інших видах робіт, не зв'язаних з детальними археологічними дослідженнями, або з метою наукового ознайомлення з пам'ятником;

- архітектурно-археологічні - виконуються при реставрації пам'ятників одночасно із натурними дослідженнями та фіксують його стан з урахуванням всіх розкриттів.

Архітектурно-археологічний обмір - це більш глибокий етап досліджень підсумовуючий всі наслідки натурних досліджень.

Основним документом при виконанні обмірів є кресла, виконані олівцем на чистому папері у масштабі, наближеному до креслення.

Основний об'єкт обмірних креслень:

- плани: при схематичних і архітектурних обмірах можуть виконуватись тільки в одному рівні по I поверху /ярусу/. При архітектурно-археологічних обмірах - по всіх поверхах /ярусах/ з обов'язковою ув'язною планів системою кріпких весків;

- фасади: при схематичних обмірах може виконуватись один найбільш характерний фасад, при інших видах обмірів - всі фасади;

- розрізи: при схематичних обмірах - у вигляді масштабної схеми, а при інших - у кількості, необхідній для повної характеристики об'єктів конструкцій і внутрішнього оздоблення;

- фронтони і деталі: - виконуються в кількості, необхідній для характеристики всіх архітектурних елементів будівлі /карнизи, різьблення, ліпнини/, особливо при архітектурно-археологічних обмірах. На кресленні повинна

бути схема з вказівкою місця знаходження фрагментів або деталей;

- шаблони: виконуються з усіх профелів, тесаних цеглин, профільованих деталей з обов'язковою прив'язкою до виска з вказівкою на схемі місця зняття шаблону з збереженням всіх відхилень від їх окреслення.

Закінченим обмірним кресленням є креслення на ватмані штампом, заповненим передбаченими підписами з накресленим лінійним масштабом. Ватмани та кальки повинні зберігатись в спеціалізованих архівах.

Обмірні креслення випускаються у вигляді повного комплекта обмірів та окремих креслень, які додаються до актів досліджень або інш.

Дослідження пам'ятників історії і культури, зруйновані та сховані у землі, обов'язково містять в собі археологічні дослідження як самого пам'ятника, так і прилеглої до нього території.

Археологічні дослідження дозволяють вивчити приховані в землі залишки споруд та їх деталі, можливість використання їх для реставрації, встановити взаємозв'язок різночасних частин пам'ятника та їх датування, прослідкувати історію виникнення пам'ятника, переробок та руйнувань, надає можливість датувати та характеризувати пам'ятник по матеріальних залишках, збережених у культурному шарі.

Вивчення пам'ятників археології, близьких їм по характеру пам'ятників історії і культури проводиться методом археологічних розкопок фахівцями-археологами відповідно існуючим нормам і правилам /МВР-09/.

3.3.4. Інженерно-технічні та конструкторські обстеження.

Натурні дослідження пам'ятників-будівель та споруд обов'язково містять у собі спеціальні інженерні та конструкторські обстеження всіх конструкцій, будівельних та оздоблювальних матеріалів, ґрунтів, фундаментів, мурувань та інші.

Інженерно-технічні та конструкторські обстеження проводяться у наступному об'ємі:

- ознайомлення з літературними та архівними матеріалами, з історією перебудов, давньої технології будування, з архітектурою об'єкту, будівельними засобами місцевості;
- огляд всіх конструкцій в натурі і стану будівельних матеріалів /особливо деревини/;
- визначення несучої здібності конструкцій або ступеню їх аварійності;
- отримання даних про стан сиритих конструкцій, геології і гідрогеології ділянки;
- визначення технічного стану оздоблення, штукатурки, фарбування та оздоблювальних елементів та інші.

У наслідку кожного інженерно-технічного або конструкторського обстеження складаються висновки які повинні містити:

- найменування пам'ятника охоронний номер та його адреса;
- характеристику та технологію збережених конструкцій, деталей та матеріалів;
- опис технічного стану окремих частин будівлі і конструктивних елементів;
- документацію про виконання лабораторних аналізів, узятих проб та інші наслідки досліджень;

- необхідні графічні матеріали та фотофіксацію;
- висновки та попередні пропозиції.

Виконання інженерно-технічного та конструкторського обстеження слід проводити згідно з методичними вказівками МВР-06.

3.3.5. Обстеження ансамблів та міст.

Вивчення пам'ятників історії і культури, ансамблів в історичній забудові, історичних міст повинні відповідати конкретним завданням збереження, реконструкції та забудови, а також проводиться в опісному контакті з організаціями, які розробляють техніко-економічні основи забудови та генеральні плани міст.

Межа комплексного дослідження історичних міст, населених пунктів та ансамблів визначається стадіями розробки техніко-економічних основ та генеральних планів реконструкції та забудови, має головним завданням, виявлення традиційних взаємозв'язків і послідовних етапів історичного розвитку міста або населеного місця, містобудівельної спадщини та його взаємозв'язку та цінності.

У такі дослідження входять:

- історико-містобудівельні дослідження планування міста або населеного пункту;
- визначення умов формування міста та його оточення історичних періодів змінення планувальної структури, політичної та економічної значимості міста та окремих його районів, послідовності історичного процесу змінення обсягу і призначення забудови, просторових зв'язків як внутрішніх так і зовнішніх;
- визначення сучасного стану планування та забудови, технічного оснащення, даних про народногосподарський профіль міста з виявленням його можливого розвитку.

- історико-архітектурне дослідження забудови по містоутворюючому значенню і просторово-візуальним зв'язкам;

- визначення історичної та художньої цінності пам'ятників та їх /як збережених так і втрачених/, формою, структурою і архітектурний вигляд міста або населеного пункту, ділянок історичного планування, які є містобудівельною цінністю, особливо у продовжувальному ядрі міста;

- пропозиції до класифікування всіх пам'ятників;

- характеристику сучасного стану історико-культурних цінностей і загальні міркування по характеру і об'єму необхідних робіт по реставрації пам'ятників та їх пристосуванню під сучасні нужди;

- визначення візуальних сучасних зв'язків та їх порушень, сполучення старовинного і сучасного планування населеного пункту, меж історичних частин міста, чітка фіксація територій з археологічно цінним культурним шаром.

По висновках проведених досліджень позначаються зони різних режимів охорони, реконструкції та забудови населених місць, зони заповідних районів.

Наслідки досліджень ансамблів, міст і населених пунктів оформляються, як правило, у вигляді докладної пояснювальної записки і ряду графічних матеріалів:

- історико-містобудівельний опорний план, котрий в умовних графічних позначеннях узагальнює підсумки історико-стилістичної картограми всіх пам'ятників у забудові.

До нього слід прикладати анотований список пам'ятників і паспорти обстежених пам'ятників, а також:

- на особливо складних комплексах слід презентувати графічні розгорнення фасадів будівель по вулицям і магістралям заповідних районів, а також районів, які потребують особливо глибокої проектно-проробки ;
- схеми послідовного історичного розвитку міського середовища, формування його функціональної організації, планувальної і технічної структури;
- схеми природньо-ландшафтної, економічної і просторової характеристики території міста, населеного пункту та їх оточення;
- план міста або населеного пункту з показом пам'ятників історії та культури і характеристикою їх можливого використання і пристосування під сучасні потреби;
- план або схема сучасного планування і просторової структури міста, організації міського руху, опорних інженерних мереж і їх розвитку, що намічаються.

Матеріали комплексного дослідження кожного історичного міста і населеного пункту передаються у вигляді "Програми по збереженню та використанню пам'ятників історії та культури" в організації, які розробляють техніко-економічні основи, генеральні плани, плани детального планування і забудови міст.

3.4. Проектування.

Метою виконання проектно-технічної і коштирочної документації є всебічний показ, детальна характеристика і аргументація прийнятого проектного рішення у відповідності до проведених раніш і узагальнених наукових досліджень пам'ятника.

Проект реставрації пам'ятника - це комплекс мір, спрямованих на збереження і відновлення всіх справжніх елементів, інженерне їх укріплення, на вирішення архітектурно-естетичних завдань і загального благоустрою пам'ятника.

Проектування інженерних конструкцій, вертикального планування ділянки, зовнішніх інженерних комунікацій, внутрішнього інженерного устаткування /опалення, вентиляції, водопроводу, каналізації, електроустаткування/ і технології ведеться у порядку, встановленому для проектування об'єктів капітального ремонту та будівництва .

Проектування може проводитись у дві або одну стадію.

При проектуванні у дві стадії виконується ескізний проект реставрації та робоча документація.

При виконанні проектування в одну стадію-виконується тільки робоча документація.

3.4.1. Ескізний проект.

Ескізний архітектурний проект є попередньою стадією проектування. Необхідність розробки ескізних проектів визначається місцевими державними архітектурно-містобудівельними органами по узгодженню з замовником.

Розробка ескізного проекту об'єктів для об'єктів:

- розташованих у зонах охорони і регулювання пам'яток історії, культури, архітектури, ландшафту і в історичній забудові;

- такі, які мають визначаче значення в формуванні архітектури містобудівельних ансамблів, центрів населених місць, міських районів, окремих важливих містобудівельних вузлів, а також значних соціальних об'єктів.

Ескізний проект реставрації пам'ятника або ремонтно-реставраційних робіт розроблюється на підставі реставраційного завдання, науково-реставраційних обґрунтувань і є синтезом всіх раніше проведених попередніх і науково-дослідних робіт.

Ескізний проект включає до себе:

- матеріали попередніх натурних досліджень;

- пояснювальну записку, у якій є обґрунтування прийнятих рішень і характеристики намічаємих робіт;
- креслення або ескізи, які характеризують прийняті рішення;
- міркування по технології і пристосуванню пам'ятника;
- акт технічного стану пам'ятника;
- кошторисно-фінансовий розрахунок;
- план науково-дослідницьких і проектних робіт, що намічаються.

Об'єм ескізного проекту залежить від складності прийнятих у ньому рішень і може згороворуватись у реставраційному завданні.

В окремих випадках розробляється декілька варіантів проектних рішень.

Також окремо визначається виготовлення фотоальбомів, акварельних перспектив, мапетів.

Комплект проектних креслень ескізного проекту складається із:

- ситуаційного плану місцевості розташування пам'ятника /МІ:2000/ або генерального плану ділянки /МІ:500/;
- планів поверхів або ярусів, які неповторюються;
- розрізів по характерним січенням;
- усіх фасадів;
- характерних фрагментів і деталей.

3.4.3. Робоча документація при двостадійному проектуванні.

Робоче проектування проводиться як до початку виробничих робіт на пам'ятнику, так і в їх процесі. Мета реставрації постійно уточнюється у розвитку і на підставі подальших досліджень. Таким чином дослідження і проектування йдуть паралельно до закінчення реставрації.

При проведенні виробничих робіт на протяжі кількох років, робоче проектування бажано розділити на окремі річні комплекти робочих креслень.

Робочі креслення розробляються у такому об'ємі, з таким ступенем деталізації і наочності, котрі надають можливість виробничникам точно виконувати його в натурі при постійному авторському нагляді.

До комплекту робочих креслень або до комплектів креслень по окремих видах робіт і річних комплектах привласнюється пояснювальна записка з детальною характеристикою та вказівками по методиці та технології проведення виробничих робіт та по вживанню будівельних та оздоблювальних матеріалів.

Пояснення можливо розташувати на аркуші "Загальні відомості" у частині "Загальні вказівки".

Загальний лист або пояснювальна записка складаються окремо для всіх основних частин проекту:

- архітектурно-будівельної;
- інженерно-конструкторської;
- спеціального інженерного забезпечення;
- зв'язних комунікацій;
- благоустрою території та вертикального планування;
- організації процесу реставрації.

При розробці робочих креслень проекту, головний архітектор проекту видає завдання суміжним підрозділам або організаціям а також забезпечує взаємозв'язок всіх частин проекту.

До складу робочої документації входять:

- пояснювальна записка;
- плани та розрізи;
- розгортки фасадів;

- розгортки інтер'єрів;
- конструктивні вузли та деталі;
- компоненти виробничих креслень столярних, металевих та інших виробів, шаблонів;
- конструктивні креслення;
- кошториси по робочих кресленнях.

Пояснювальна записка або загальні вказівки повинні відобразити методичні вказівки всіх архітектурно-будівельних, та хіміко-технологічних робіт запропонованих у проекті ремонтно-реставраційних робіт, конструкцій, матеріалів, особливих умов виконання цих робіт, вказівок по всіх видах оздоблювальних внутрішніх і зовнішніх робіт з паспортами фарбування.

Плани, розрізи та розгортки фасадів і інтер'єрів виконуються в М1:50, М1:100 а вказівками всіх зображених елементів, часток елементів конструкцій, які зберігаються, реставруються, розбираються або закладаються, їх розмірів та відміток, з маркіруванням всіх елементів які потребують вироблення або відновлення.

Конструктивні вузли елементів, які слід посилювати або відновлювати та шаблони профільованих деталей фасадів та інтер'єрів розробляються окремо.

При виконанні позолотних робіт виконуються детальні розрахунки потреби у дорогоцінних металах.

Креслення на виготовлення столярних, металевих виробів або виробів з інших матеріалів виконуються в М1:20, 1:10 окремими компонентами із специфікаціями та відомостями витрат матеріалів.

Конструктивні креслення виконуються у М1:100, 1:50; 1:20; 1:10 з розрахунками, які повинні бути здані у архів разом з

комплексом креслень. До комплекту конструктивних креслень входять вказівки про порядок виконання виробничих робіт та техніці безпеки.

Кошториси по робочих кресленнях виконуються згідно існуючих правил.

3.4.3. РОБОЧА ДОКУМЕНТАЦІЯ ПРИ ОДНОСТАДІЙНОМУ ПРОЕКТУВАННІ.

У випадках проведення ремонтно-реставраційних робіт по об'єктах, де не виникає особливих реставраційних питань, можливо виконання науково-проектної документації в одну стадію - "Проект".

Розробка науково-проектної документації в одну стадію встановлюється реставраційним завданням. При одностадійній розробці науково-дослідницька документація складається із таких етапів:

- обмір в об'ємі достатньому для отримання підстав та обґрунтування науково-проектних рішень;
  - гестопозйомка ділянки /стересфотопрограмметричний обмір входить до етапу обміру/;
  - комплексні дослідження;
  - історико-архівні та бібліографічні дослідження із складанням історичної справи;
  - археологічні дослідження /при необхідності/;
  - зондажи, шурфи, розкриття, відбір проб /за участю конструкторів і технологів/;
  - детальне інженерне обстеження із складанням висновків;
  - детальне обстеження живопису та предметів декоративного мистецтва;
  - хіміко-технологічне, мікологічне;
- фізико-технічне обстеження та фотофіксація.

Інженерно-геологічні та гідрогесологічні дослідження, необхідність яких визначається на етапі попередніх робіт і виконуються спеціалізованими організаціями по прямому договору із замовником.

Дослідницька частина проекту у деяких випадках може обмежуватись попередніми дослідженнями, але обов'язкове передбачення окремо визначеного об'єму натурних досліджень у самому процесі виконання виробничих робіт.

Обґрунтування науково-проектних рішень ґрунтуються на підставі вихідних положень, матеріалів попередніх досліджень або попередніх робіт і включають:

- архітектурно-реставраційні та інженерно-конструкторські обґрунтування;
- обґрунтування технології пристосування та інженерного забезпечення;
- питання, пов'язані з організацією охоронних зон;
- мірування по організації робіт;
- економічні мірування.

Проектна документація, розроблена з однієї стадії складається із:

- комплексу проектних креслень;
- пояснювальної записки;
- акту технічного стану;
- зведеного кошторисно-фінансового розрахунку;
- науково-реставраційного звіту.

До комплексу проектних креслень входять:

- ситуативний план місцевості у МІ:2000 або генеральний план ділянки у МІ:500;
- плани усіх поверхів або ярусів;
- розрізи по основних січеннях;

- всі фасади;
- усі необхідні конструктивні вузли та деталі фасадів та інтер'єрів;
- креслення столярних та металевих виробів;
- конструкторські рішення;
- креслення, які забезпечують рішення по інженерним комунікаціям;
- креслення по благоустрою території.

Креслення інженерно-конструкторських рішень, спеціального інженерного забезпечення, благоустрою території та периндального планування повинні бути виснані окремими комплектами у об'ємі необхідному, але достатньому для виконання робіт на пам'ятнику.

Пояснювальна записка повинна відображати:

- історико-архітектурну і графічну характеристику пам'ятника;
- введення про проведення натурних досліджень і встановлених перебудовах і ремонтах;
- опис існуючого технічного стану з відповідним інженерним висновком;
- характеристику і перелік передбачених виробничих робіт і конструктивних рішень з науковим обґрунтуванням;
- пропозиції по благоустрою території і іншим містобудівельним питанням;
- пропозиції по пристосуванню будівлі;
- вказівки по застосуванню будівельних матеріалів;
- основні положення по організації проведення робіт.

Ана технічного стану пам'ятника повинен визначати процент зносу його елементів і конструкцій.

Зведений кошторисно-фінансовий розрахунок визначає можливу вартість здійснення проекту і необхідних додаткових досліджень.

До комплексу документації входять:

- історична записка;
- матеріали натурних досліджень;
- реставраційне завдання;
- інженерне заключення або матеріали комплексного інженерного і конструкторського обстеження;
- протоколи узгоджень, розглядань та інша переписка по об'єкту;
- технологічна частина /по необхідності/.

Науково-реставраційний звіт виконується згідно розділу 4 даних Вказівок.

3.4.4. ПРОЕКТ ПРИСТОСУВАННЯ.

Проект пристосування пам'ятника виконується, як правило, з однієї стадії і складається із комплектів:

- архітектурно-будівельні креслення;
- опалення та вентиляція;
- водопровід та каналізація;
- електрообладнання;
- електроосвітлення;
- блискавхозахист та слабострумний комплекс;
- благоустрій території та вертикальне планування;
- кошториси.

При необхідності до проекту можливо включити додаткові комплекти-автоматизація, технологія і т.п. інше.

3.4.5. ПРОЕКТИ БЛАГОУСТРОЮ ТЕРИТОРІЙ ТА ВЕРТИКАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ.

Проекти благоустрою територій пам'ятників розробляються як у складі комплексних проектів реставрації, так і у вигляді окремих проектів.

Ці проекти розробляються на підставі спеціальних завдань на проектування і повинні передбачати:

- комплексні містобудівельні, архітектурно-планувальні, та інженерно-технічні заходи;
- вертикальне планування територій, і її озеленення;
- знос тимчасових будівель; порушуючих ансамбль пам'ятника;
- організація руху на цій території.

При розробці проекту благоустрою територій пам'ятника археології, історії, архітектури та мистецтва необхідно зберегти або відновити історичне планування і історичний рельєф місцевості та зелені насадження.

Розробка технічних заходів по інженерній підготовці і благоустрою територій повинна мати за мету усунення природних факторів та руйнувань, які загрожують збереженню пам'ятників та їх територій.

У випадках відсутності історичних матеріалів та необхідності нових планувальних рішень вживаються методи ґрунтового озеленення, які зберігають можливість вільного особистого огляду пам'ятника, а також методи ландшафтного озеленення, які максимально наближають до природних умов місцевості.

Будівлі на території пам'ятника, які не мають самостійного історико-художнього значення, але такі, які не пошкоджують

вигляду пам'ятників і зберігають у той же іншій мірі уявлення про його оточуюче історичне середовище, можливо зберегти для використання з метою кращої експлуатації пам'ятників.

3.4.6. ПРОЕКТУВАННЯ ОХОРОНИХ ЗОН.

Проекти охоронних зон пам'ятників археології, історії, архітектури та мистецтва повинні забезпечувати:

- фізичну збереженість пам'ятників;
- масштабне сприйняття пам'ятників з ближніх точок;
- збереження цінного архітектурно-планувального середовища, історично пов'язаного з пам'ятником.

Проекти зон регулювання забудови передбачають:

- збереження композиційної ролі пам'ятників у планівці та панорамі міста або природного середовища;
- збереження масштабного оточення пам'ятника;
- сумірність внутрішнього простору, замкнених ансамблів, комплексів, монастирів і т.інш.;
- збереження видових точок а також відновлення пошкоджених просторових зв'язків;
- забезпечення найкращих умов для активного використання пам'ятників в містобудівельному середовищі.

Проекти збереження зон природного ландшафту передбачають:

- фізичне збереження природного ландшафту, оточуючого пам'ятник або який є єдиним цілим з архітектурним комплексом;
- збереження масштабного оточення пам'ятників та комплексів;
- збереження видових точок, які сприяють найкращому огляду пам'ятників;

- збереження просторових зв'язків з оточуючим середовищем.

Розробка проектів охоронних зон, зон регулювання забудови і зон, охороняемого ландшафту здійснюється на підставі завдання, яке видають органи охорони пам'яток.

За дорученням цих органів завдання може бути підготовлене спеціалізованими науково-реставраційними організаціями.

Завдання на проектування охоронних зон виконується на підставі опорного плану міста і повинно включати:

- паспорт на пам'ятник, ансамбль або комплекс;
- відомості про проекти збереження пам'ятників, їх реставрації та використання, яке передбачається;
- відомості про роль пам'ятника у сучасному містобудівельному і природному середовищі;
- список пам'ятників, які знаходяться під охороною /для розробки проектів комплексних охоронних зон/.

Розробка проектів охоронних зон для окремо розташованих пам'ятників складається із двох етапів:

- розрахунок зон, який здійснюється на підставі даних завдання, а також на підставі матеріалів, які були отримані в ході натурних і історико-архівних досліджень, відомостей про композиційну роль пам'ятника в оточуючому середовищі;

- визначення режиму утримання зон, яке включає до себе розробку пропозицій по перспективному благоустрою території охоронних зон.

Проектування комплексних охоронних зон здійснюється по наступних етапах:

1. Детальне історико-архівне дослідження з виявленням:

- ступенів формування об'ємно-просторової структури ансамбля, комплексу міста;
- списків пам'ятників, які знаходяться під охороною або пропонуються до поставлення під охорону, а також будівель і споруд, які створюють цінне архітектурне середовище /фонову забудову/;
- цінних планувальних елементів;
- архітектурної домінанти;
- історично складеної перспективи та точок огляду.

2. Розрахунок зон, який розробляється на підставі вивчення з попереднім розрахунком окремих зон для кожного пам'ятника. Відомості про окремих зонах відсутнює для складання комплексних зон, до яких відносяться також виявлені історично складені точки огляду.

3. Розробка пропозицій по режиму утримання комплексних зон, яка включає до себе підготовку рекомендацій і економічних розрахунків із наступних питань:

- черговість, порядок та вартість реставрації всіх пам'ятників історії і культури;
- характер їх пристосування;
- можливість організації заповідних зон;
- регенерація цінного фонду чергової забудови, яка підпадає за межі зон та розчистка зон від малювальних споруд;
- розкриття втрачених цінних просторових зв'язків;
- забезпечення гармонійного переходу до нової забудови і можливостей будівництва різноманітних категорій у межах зон.

Межі охоронних зон регулювання забудови встановлюються у таких кордонах, котрі дозволяють зберегти історично-складену систему планування, характер природнього і архітектурного оточення пам'ятників, їх значення у історично-складеному силуеті, а також забезпечення найкращих умов для виокремлення пам'ятників архітектури в сучасне градобудівельне і природнє середовище.

Проекти охоронних зон, зон регулювання забудови і зон природнього ландшафту, який охороняється, пам'ятників історії і культури розробляються на підставі опорного плану міста у масштабі МІ:800 або І:1000.

На генеральний план міста охоронні зони пам'ятників наносяться:

- для міст більш 50000 га у масштабі І:20000 або І:10000
- для міст площею менш ніж 50000 га в масштабі І:10000 або І:5000.

Охоронні зони, зони регулювання забудови і зони природнього ландшафту який охороняється, після їх затвердження є складовою частиною генеральних планів і планів детального планування і забудови міст і населених пунктів і повинні враховуватись при їх розробці і коректуванні. Підготовка цих проектів повинна проводитись у тісному контакті з організаціями, які ведуть розробку генеральних планів та планів детального планування міст.

3.4.7. Проектування та дослідження при реставрації монументального живопису та витворів прикладного мистецтва.

Пам'ятники історії та культури будівлі та споруди, які мають неразривно пов'язані з ними витвори мистецтва /розписи,

ліпнина, вахлі, різьба, скульптура та інш./, а також пам'ятники, де можливо передбачити їх наявність, до початку проектування повинні бути обстежені художниками-реставраторами та іншими фахівцями.

Повинні бути визначені температурно-вологовий режим пам'ятника, стан ґрунтів, оздоблювальних нащерувань, відібрані їх проби і проведені всі доступні аналізи, виконані графічна та фотодіагностика пам'ятника, складені детальні акти обстеження.

У випадках, коли витвори мистецтва знайдені у схованому вигляді /під фарбуванням або штукатуркою/ проводяться попередні дослідження /зондування-розириття/ по спеціальному дозволу органів охорони пам'ятників.

Після проведення першого стану досліджень повинні бути підготовлені такі документи:

- завдання на виконання досліджень та реставрації;
- матеріали по есторії пам'ятника та обстежених предметів;
- опис технічного стану пам'ятника;
- опис і акти проведення досліджень та аналізів;
- сфотографовані фотознімки;
- заключення про наявність та цінність обстеженого живопису або предметів.

По наслідках обстежень для реставрації живопису та витворів мистецтва повинна бути підготовлена така документація:

- історична довідка з вказівкою часу створення витворів мистецтва та подальших оновлень, іконографічні матеріали;
- опис технічного стану витворів мистецтва до початку реставрації,

- опис зондувань та укріплень з вказівкою місць і технології їх виробництва;
- наслідки фізико-хімічних, біологічних та інших лабораторних досліджень;
- схеми-картограми з нанесенням всіх видів втрат і пошкоджень в масштабі 1:10 або 1:20, а також місць пробних розкриттів і укріплень;
- фотофіксація сучасного стану витворів мистецтва /до реставрації/;
- пропозиції по методиці виконання реставраційних робіт;
- рекомендації по встановленню та дотриманню необхідного температурно-вологового режиму;
- дефектні відомості та кошторис;
- програма реставраційних робіт.

Відновлення втраченого живопису та витворів прикладного мистецтва проводяться у виняткових випадках за спеціальним дозволом органів охорони пам'ятників. При цьому додатково повинні бути розроблені:

- ескізи, картони в натуральному величині, копії аналогів- по живопису;
- ескізи, картони, шаблони, підбір кольорів, копії аналогів- по мозаїці;
- ескізи, шаблони, моделі у натуральному величині, копії аналогів- по об'ємній скульптурі, барельєфам, вахлях, іконостасах, меблях та інш.

3.4.8. ПРОЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБІТ З РЕСТАВРАЦІЇ.

Проект організації реставраційних робіт повинен передбачати виконання таких робіт:

- складання відомості об'ємів реставраційних робіт;
- складання календарних графіків виконання реставраційних робіт і графіків потреби трудових і матеріальних ресурсів;
- складання відомостей потреби машин, механізмів та витрат електроенергії, води, тепла та інш.;
- розробка і складання генерального плану організації реставрації.

Склад проекту організації та його зміст слід виконувати згідно з МЕР-10 /Розробка ПОР та ППР реставрації/.

3.5. КОШТОРИСНА ДОКУМЕНТАЦІЯ.

При розробці проектів реставрації пам'ятників історії та культури вартість всіх видів робіт визначається кошторисом, складеним на підставі актів втрат первісного вигляду пам'ятнику, дефектних відомостей об'ємів робіт.

Кошторисна документація складається на підставі існуючих державних норм і правил і включає до себе такі розділи:

- кошторис і кошторисні розрахунки на реставраційні, ремонтно-реставраційні, консерваційні та інші види спеціальних робіт;
- відомості дефектів /описів робіт/ з підрахунком об'ємів робіт;
- кошторисно-фінансовий розрахунок по укрупненим показникам;
- одиничні розцінки.

Погодження кошторисної документації з підрядником виконується замовником.

4. НАУКОВО-РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ЗВІТ.

По закінченню реставраційних і ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятниках історії і культури проектна організація зобов'язана в трьохмісячний термін видати звіт про проведені роботи та наукові дослідження.

Науковий звіт повинен відображати такі питання:

- перелік вихідних документів, на підставі яких були проведені дослідження та реставрація;
- скорочена характеристика прийнятого рішення в проекті реставрації;
- змінення, внесені у проект в процесі виробничих робіт і їх підстава та обґрунтування кожного;
- докладний звіт про всі проведені дослідження з прикладанням обмірів або з посиланнями на виконані комплекти обмірних креслень та археологічних досліджень;
- акти натурних досліджень;
- детальний звіт про всі реставраційні заходи по видах робіт з характеристикою досягнутого наслідку, зведення про використані будівельні та оздоблювальні матеріали;
- комплект виконаних креслень;
- альбом фотографій, які відображують стан пам'ятника до початку робіт, фіксацію стану пам'ятника по закінченню реставраційних робіт;
- зведення про вартість виконаних робіт та порядок фінансування;
- рекомендації про подальше використання та режим експлуатації пам'ятника.

При виконанні виробничих робіт на пам'ятнику на протязі декількох років, складаються скорочені річні звіти із загальною характеристикою виконаних за поточний рік досліджень, робочих креслень та робіт в натурі.

В окремих випадках при виконанні великого обсягу наукових досліджень по пам'ятнику термін складання наукового звіту може бути погодженим із інспекцією окремо.

Для покращення художнього сприйняття пам'ятника, його фрегатментів та витворів мистецтва, пов'язаних з пам'ятником, по домовленості з замовником, можливо виконувати кольорові фотографії.

5. ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Тимчасове положення про порядок погодження та затвердження проєктно-планувальної документації

Держбуд України від 13.04.1992 №43.

2. Положення про ескізний архітектурний проєкт

Держбуд України №51/-839/І від 23.10.1991.

3. Наказ Мін.культури СРСР

№33 від 24.01.86.

"Інструкція про організацію зон охорони нерухомих пам'ятників історії і культури СРСР".

4. СНиП І.02.01-85

Инструкция о составе, порядке разработки, согласования и утверждения проектно-сметной документации на строительство предприятий, зданий и сооружений

Утв. Госстроем СССР №253 от 23.12.1985г.

5. Постановление Госплана СССР и Госстроя СССР №78/II7 от 6.II.1985г.

"Об утверждении Указаний о составе, порядке разработки и утверждения технико-экономических расчетов строительства предприятий, зданий и сооружений при их расчетной стоимости менее 4 млн.рублей".

6. Стандарт предприятия

"Основные этапы разработки и выпуска научно-проектной документации по памятникам истории и культуры".

СТП 04-84 ин-та "Укрпроектреставрация".

7. Инструкция по разработке научно-проектной документации для сохранения памятников истории и культуры

Москва-1982г. Министерство культуры.

Експертні висновки до Методичних вказівок
про основні етапи розробки та випуску на-
уково-проектної документації по пам'ятках
історії і культури України /МВР-01/

Виконавець роботи-інститут "Укрпроектреставрація"

Склад роботи-чотири розділи, 36стор., використана література-2стор.

Зауваження:

2.Попередні роботи.

Третій абзац на ст.3 можливо змінити.Наукового керівника по об'єкту /пам'ятці архітектури/ визначають держ.органи охорони пам'яток, "Проектувальник" затверджує його своїм наказом.

Не обов'язково науковий керівник проекту є одночасно головним архітектором проекту /четвертий абзац/.

3.Основні етапи проектування.

Розробку науково-проектних реставраційних обґрунтувань логічніше віднести до етапу ескізного проекту.

3.1.Попередні роботи.

Ст.4. - замінити "генерального плану ділянки" на топоз"амку ділянки.

Після переліку складу попередніх робіт слід зробити зауваження про те, що об'єм і склад попередніх робіт може бути змінений /за згодою органів охорони пам'яток/. Це залежить від характеру, об'ємів і термінів роботи, раніше проведених на об'єкті.

Ст.6.Не слід обмежувати кількість фотознімків /5-7/, їх кількість визначається індивідуально, в залежності від характеру пам'ятки і її стану та інш.

3.2.Науково-реставраційне обґрунтування. /НРО/.

Те,що в данному розділі названо НРО насправді повинно бути програмою науково-дослідницьких робіт і в залежності від цього скоректований склад робіт. Самі ж науково-реставраційні обґрунтування можливі тільки після виконання комплексу детальних історико-архівних, інженерних і архітектурних натурних досліджень і є складовою частиною ЕП.

3.3. Наукові дослідження пам'ятників історії і культури.

9с. Слід видалити абзац "Ротовідомки виконуються розміром 13х18 см.

Замість "Альбом фотофіксації" треса - фотофіксація. Додати: натурні архітектурні дослідження, дослідженняно виявленню кивочисоу його стану, а також предметів декоративного прикладного мистецтва.

3.3.1. Історико-архівні та сіміографічні дослідження.

10с. В формуванні складу напрямків історико--сіміографічних досліджень внести зміни:

В Петан-після слів "ді росота виконуються до початку" додати "і під час",

В Ш етапі-після слів "складання докладної історичної записки" додати: передую науково-реставраційному обґрунтуванню проекту.

Слова "та вивчення пам'ятника у процес реставраційних робіт" -видалити.

Додати: при необхідності історико-архівні пошуки можуть бути продовжені після складання історичної записки, під час реставраційних робіт.

11с. Внести в перелік матеріалів, які повинні бути відображені в історичній записці:

- опис сучасного вигляду пам'ятника,
- перелік і аналіз проектів, досліджень, які були виконані за весь час його існування до часу складання записки.

3.3.3. Осміри пам'ятників та археологічні розкопки.

13-14с. Треса замінити розширений перелік осмірних матеріалів реченням "плани фасади, розрізи, фрагменти і деталі, малюнки виконуються у кількості і ос"емі, передбаченими вказівками по виконанню відповідного етапу осміру."

3.4. Проектування.

19с. Додати після слів "...ремонту та судівництва"- "з додержанням вимог органів охорони пам'яток".

четвертий азац замінити "росоча документація" на "росочий проект".

3.4.1. Ескізний проект.

Перший азац. Після слова "Ескізний" видалити "архітектурний"

В другому реченні після слова "визначається" написата-державними органами охорони пам'яток.

Останній азац. Видалити "матеріали попередніх натурних досліджень".

3.4.3.Треба виправити на 3.4.2.

20с: Мета реставрації виправити. Точніше булоб-Реставрація окремих елементів в процесі виконання робіт уточнюється на підставі виконання подальших досліджень.

3.4.3.Росоча документація при одностадійному проектуванні.

Перший абзац. Замість слів "Проект" треба "Росочий проект"

24с. Перше речення. Не зрозуміло чому спеціальні види інженерних досліджень однозначно виконуються по прямому договору із замовником. Такого положення не слід регламентувати.

Третій абзац. Обґрунтування треба виконувати на підставі комплексних науко-вих досліджень."...на підставі матеріалів попередніх досліджень"-окремих випадок.

4.Науково-реставраційний звіт.

Додати в перелік питань, які повинні відобразитись в НРЗ-історико-архівні та сієлографічні дослідження, якщо вони проводились після складання історичної записки, і висновки, що зроблені на їх підставі.

Висновки.

Методичні вказівки можуть бути рекомендовані до затвердження після внесення корективів по зауваженнях, редакційних правок стилістики і мови нормативного документа.

Головний архітектор інституту
"Київпроектреконструкція"

/Ступнікова В.М./